

Jan Žižka z Trocnova

sborník projevů a přednášek

Obsah

Setkání při příležitosti 588. výročí smrti Jana Žižky z Trocnova u Památníku Jana Žižky z Trocnova v Sudoměři v sobotu 6. října 2012

Jan Žižka – obhájce Boží pravdy – ThDr. Tomáš Butta, Th.D.....	4
Slovo starostky – Ivana Zelenková.....	6
O Janu Žižkovi jinak... – Mgr. Filip Štojdl.....	7
Jan Žižka – historická reflexe k 588. výročí jeho úmrtí – Mgr. Miroslav Žiný.....	8
Rozhovor o osobnosti Jana Žižky s Mgr. Miroslavem Žitným – PhDr. Olga Nytrová.....	11
Jan Žižka – PhDr. Jan Wittberger.....	12
Bitva u Sudoměře (báseň) – Květoslava Salmonová.....	13
Modlitba za českou zemi – ThDr. Tomáš Butta, Th.D.....	14
<hr/>	
Setkání při příležitosti 588. výročí smrti Jana Žižky z Trocnova konané v Liberci, v kasárnách Jana Žižky z Trocnova na Žižkově náměstí, pátek 12. října 2012 pod záštitou velitele posádky AČR plk. gšt. Ing. Radka Černého, MSS.	
Úvodní promluva – Mgr. Štěpán Klásek.....	15
Jan Žižka v západoevropské zahraniční literatuře – PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.	17
Jan Žižka z Trocnova – ThDr. Martin Chadima, Th.D.	25
Slovo závěrem – PhDr. Olga Nytrová.....	28

Jan Žižka z Trocnova

Sborník projevů pronesených na slavnostních setkáních u příležitosti 588. výročí úmrtí Jana Žižky, husitského vojevůdce, která se konala 6. října 2012 v Sudoměři a 12. října 2012 v Liberci.

Setkání byla uskutečněna s laskavou podporou Ministerstva kultury ČR a obce Čejetice, ve spolupráci a za podpory Armády České republiky.

Vydává Církev československá husitská – Kulturní rada a LHODR
Editoři: PhDr. Olga Nytrová, Ing. Václav Strachota – Literárně dramatický klub Dialog na cestě – NO CČSH Karlín, Vítkova 13, Praha 8
Jazykové korektury: Mgr. Jana Krajčířiková, PhDr. Václav Drašnar
Grafická úprava: Ing. Aleš Adámek

© Církev československá husitská, 2013

ISBN 978-80-7000-093-9

Setkání při příležitosti 588. výročí smrti Jana Žižky
z Trocnova u Památníku Jana Žižky z Trocnova v Sudoměři
v sobotu 6. října 2012

Jan Žižka – obhájce Boží pravdy

Vážená paní starostko, vážení hosté, dámy a pánové, sestry a bratři, do našich dějin se zapsala legendární vítězství Božích bojovníků v čele s Janem Žižkou, jehož 588. výročí si připomínáme. Jedním z těchto vítězství nad přesilou železných rytířů byla i bitva u Sudoměře. Roli zde jistě hrála vojenská schopnost, taktika a zkušenosti vojevůdce Jana Žižky, ale u husitských bojovníků bylo důležité také jejich vědomí, že nevedou boj jen pro pozemské statky, ale zápasí za vyšší hodnoty, že brání Boží pravdu. V Řádu Žižkova bratrstva je to vyjádřeno zřetelně: „Všechny věci tohoto světa jsou pomíjivé, ale pravda Pána Jezu Krista, Boha všemohúcího zůstává na věky.“

Na korouhvích husitů byl nápis „Pravda vítězí“, „Veritas vincit“, jak to dokládá Jenský kodex. Toto heslo, vyjadřující hodnotu pravdy a přesvědčení o jejím vítězství, se dostalo od doby vzniku první republiky i na prezidentskou vlajku. Heslo „Pravda vítězí“ vychází z Husova duchovního a životního zápasu. Je to jeden z důležitých pojmů české reformace. Ve svých listech Mistr Jan Hus často hovoří o pravdě, kterou je třeba poznávat, zastávat a setrvávat v ní. V jednom ze svých listů Mistr Jan píše: „Taková je povaha pravdy, že čím více je zatemňována, tím více zazáří, a čím více je potlačována, tím více vyjde najevo“ (Mareš,

s. 103). Hodnota pravdy je v novodobých dějinách naší země spojena s osobnostmi prezidentů Tomáše Garrigua Masaryka a Václava Havla. Masarykovo heslo „Nechtěl jsem lhát“ je jeho prostým lidským a samozřejmým vyjádřením, ale současně kvalitou velkého státníka a politika. Neplatí, že stokrát opakovaná lež se stává pravdou, ale naproti tomu i nevyřčená pravda pravdou zůstává. Mistr Jan Hus a jeho následovníci husité chápali a hájili pravdu poznanou v Písmu svatém. V dramatu doby se zápas o pravdu Páně přenesl z prostor univerzity do bitevních polí a obléhaných měst a hradů. Doba středověku byla drsnou dobou a způsob boje byl krutý. I Žižkova vojska se vyznačovala neústupností a nesmiřitelností. Duchovní boj se proměnil ve fyzický boj bratra proti bratru, křesťana proti křesťanu.

Pravda, o níž se vedly boje, je velká hodnota, ale není „osamocena“. Pravda má být spojena s láskou, tolerancí, snášenlivostí. Husova výzva „Pravdy každému přejte“ přesahuje svoji dobu středověku a směřuje k otevřené a eticky vyspělé společnosti. Nevnucovat druhým svou pravdu násilným způsobem, ale přát druhému člověku jeho názor. A přitom se nestávat lhostejnými, nerezignovat na pravdu a spravedlnost, bez nichž ztrácí život rozměr skutečného lidství. Dějinné události doby české reformace a reformační postavy včetně Jana Žižky k těmto hodnotám ukazují. V tom spočívá význam jejich připomínání i našeho dnešního historického ohlédnutí zde v Sudoměři.

ThDr. Tomáš Butta, Th.D.,
patriarcha Církve československé husitské

Slovo starostky

Vážení přítomní, milí hosté,

Dovolte mi, abych vás jménem obce Čejetice přivítala na setkání u příležitosti 588. výročí úmrtí Jana Žižky z Trocnova. Scházíme se zde již pravidelně, abychom si připomněli osobnost Jana Žižky, geniálního vojevůdce nejslavnější epochy českých dějin. Pod vlivem kázání Jana Husa se Jan Žižka přiklání k husitským idejím, stává se s ním zanícený stoupenec reformace a aktivně se účastní první pražské defenestrace. Bojuje proti expanzivním snahám rodu Rožmberků, účastní se válečných tažení proti řádu německých rytířů a katolických pánů.

Roku 1420 jsou husitské oddíly napadeny vojskem katolických pánů z Písku a Strakonice a toto střetnutí končí slavným vítězstvím husitů zde u Sudoměře. Jan Žižka z Trocnova se stává jednou z největších husitských autorit. V českých zemích nenajdeme silnějšího a respektovanějšího vojevůdce.

11. října roku 1424 Jan Žižka z Trocnova náhle a nečekaně umírá.

Vážení hosté,

na závěr mi dovoluji, abych vás pozvala na krátkou procházku po hrázi rybníka Prostředního, kde můžeme obdivovat dubové sochy husitských bojovníků v nadživotní velikosti. Námět vychází z tradice, z události, která se váže k tomuto místu. Důležitým symbolem je to, že jsou čtyři, jako čtyři stovky bojovníků a čtyři pražské artikuly, jsou symbolickým uctěním odvahy a hrdinství.

Děkuji za pozornost a těším se s vámi na další příjemná vzpomínková setkání.

Ivana Zelenková,
starostka obce Čejetice

O Janu Žižkovi jinak...

Jméno nejslavnějšího českého vojevůdce si dnes berou do úst velmi často ti, kteří by se rádi vypořádali s husitskou duší našeho národa tak, že jí dají nálepku bezbožného násilí. Tak jednoduché to ale není. Není to tak jednoduché ani s husitstvím, ani s Janem Žižkou, ani s námi samotnými. Každá událost, každý život v sobě nese své světlo i svůj stín. Pokud nebudeme hledat světlo, budeme navždy odsouzeni k životu v těch nejtemnějších koutech. Hniloba a zá-pach těchto koutů jsou stejné a je docela jedno, jestli si tato místa dávají přízvisko katolické či husitské.

Karel Čapek již dávno popsal něco, co dnes cítím jako velkou duchovní bolest. Sám píše: „Nejsme nehrdinský národ; ale máme jakousi náklonnost omlouvat se pokorně za to, že jsme si tu a tam dovolili být mužsky stateční.“ Církvě i politice schází slovo chlapa, slovo, jemuž můžete věřit, protože ten, který za ním stojí, rozhodně nehodlá v nestřežený okamžik uhnout, hledí vám do očí a dokáže uznat, že udělal chybu. Mužnost dnes nahradil podivný kostým plný líčidel, voňavek, falešných knírků a vůbec všech dalších rekvizit, jež používají podvodníci a falešní hráči. V Janu Žižkovi vidím rysy Jana Křtitele, který nesmlouvavě stojí na straně Pravdy. Ano, Jan Žižka není světec, není beránkem – byť před Beránkem Božím při častých modlitbách pokleká. O to víc je pro mne od dětských let symbolem svobody v Bohu, mužem, který se nebojí lidí, a dokonce ani toho, že udělá chybu, a zároveň má v sobě dostatek bázně před Bohem.

Když umírá, umírá chudý. Stál na straně chudých, Božího lidu. Možná i proto, že jeho minulost nebyla zrovna nejrůžovější, možná i proto, že dlouhou dobu žil ve svém vlastním stínu, věděl, že nyní přišel čas postavit se na místo, které není výhodné, neskýtá oslavy a iluzorní hodnoty tohoto světa. Jan z Kalicha byl statečným obráncem víry. Jeho slovo bylo ano, ano – ne, ne, tak jak to slyšel z evangelia. Nikdy jsem nechoval úctu k rosolovitým osobám, jež nám předkládají dějiny jako ty nejlepší z nejlepších. Spíše mne vždycky fascinovali lidé, kteří si, přes svou nepochybnou sílu a odvalu, byli až do konce vědomi vlastní hříšnosti, dokázali přesáhnout sami sebe a na uprázdňené místo postavili Krista. Takový byl, je a navždy pro mne zůstane Jan Žižka, oddaný ctitel Husův a nedokonalý následovník Kristův.

V úctě

Mgr. Filip Štojd,
biskup plzeňský

Jan Žižka – historická reflexe k 588. výročí jeho úmrtí

Husitská revoluce a Jan Žižka jsou i v dnešní době významnou součástí národních i náboženských dějin naší země. Podle předního historika husitství Františka Šmahela patří doba husitských bouří mezi nejvýraznější dějinné křížovatky, které měly pro naše země dalekosáhlé důsledky.

Dějepisecké hodnocení osoby Jana Žižky se však zdaleka neshoduje. Jeho charakter, politická působnost i následky jeho válečných činů se setkávají s diametrálně odlišnými náhledy. Jak trefně poznamenal Jiří Kejř, každý autor píšící o Žižkovi často vkládá do svého výkladu již tolikrát probádaných pramenů vlastní politické, náboženské či společenské postoje. Dalo by se skoro říci, že kolik autorů se již Janu Žižkovivěnovalo, tolik mnohdy neslučitelných obrazů tohoto vojevůdce bylo vytvořeno.

Jaký tedy byl „historický“ Jan Žižka? O většině jeho životních osudů máme pouze málo zpráv, podrobněji lze z historických pramenů rekonstruovat pouze posledních šest let Žižkova života. Narodil se do zemanského rodu v jihočeském Trocnově kolem roku 1360. Již jeho mladá léta se patrně odehrávala na pozadí válečných událostí, protože o své levé oko přišel pravděpodobně ranou meče někdy kolem 12. roku života. V osmnácti letech již v Trocnově přebíral hospodářství a svědčil na první dochované listině jako spoludlužník jiného nižšího šlechtice. Sám však brzy upadl do tíživého zadlužení.

Jihlavská a Rožmberská popravčí kniha dokládají, že mezi léty 1408-1409 působil Žižka škody Rožmberkům a královskému městu České Budějovice. Takových zchudlých zemanů, vladyků a dalších nižších šlechticů, kteří tou dobou hledali obživu v lapkovství, bylo mnoho nejen v jižních Čechách. Doba přelomu 14. a 15. století totiž nabízela jen velmi málo příležitostí k vojenskému uplatnění nižší šlechty, což byla její tradiční středověká role. Tou dobou již Jana Žižku provázela pověst zkušeného a obratného bojovníka, což mu nakonec zajistilo pozornost

samotného českého krále Václava IV. Ten roku 1409 udělil Žižkovi opakovaně milost v jeho sporech s Českobudějovickými a Rožmberskými. Pro trocnovského zemana se tím otevřela cesta k úspěšné kariéře u královského dvora.

Jako ceněný žoldněř se zhruba padesátiletý jihočeský válečník objevil roku 1410 ve službách polského krále Vladislava II. Jagella a podílel se na bojích Poláků s řádem německých rytířů. Z Polska směřovala Žižkova cesta již patrně do Prahy ke královskému dvoru Václava IV. Zde se roku 1412 jako uznávaný válečník stal členem královské ostrahy.

Mohl se tak začít seznamovat s reformačními myšlenkami Jana Husa. Po upálení českého mistra se nápravných snah chopil kazatel Jan Želivský, který 30. července 1419 strhl svým kázáním v Praze dav, jenž zamířil k radnici Nového Města pražského. Zde se již do čela lidu postavil Jan Žižka. Pražané vzali radnici útokem a z oken vyhodili německé konšely. Došlo tak k první pražské defenestraci. Ozbrojená fáze husitské revoluce začala.

Když byl v říjnu 1419 obsazen husity i Vyšehrad, Jan Žižka zamířil do Plzně, centra husitského hnutí, kde Husovy myšlenky šířil kněz Koranda. Po dlouhých bojích s katolickou šlechtou a obležení města se nakonec Žižka vydal z Plzně k Táboru, kde mělo vzniknout město ideální husitské společnosti. Po cestě byl 25. března 1420 zaskočen jízdou strakonických johanitů a píseckého královského vojska a právě na tomto místě dosáhl díky využití proslulé taktiky vozové hradby svého prvního velkého polního vítězství.

Obrněná jízda asi dvou tisíc katolických pánů pod velením strakonického velkopřevora johanitů Jindřicha z Hradce věřila, že snadno rozpráší převážně pěší houf kacířů. Ti byli jen improvizovaně vyzbrojeni, často pouze upraveným zemědělským náčiním. Dvanáct vozů však posloužilo Žižkovi jako hradba, která dala husitským cepníkům, kopiníkům, sudličníkům a střelcům výškovou převahu nad jezdci Strakonických a Píseckých. Rozbahněné břehy rybníků Markovce a vypuštěného Škaredého navíc poskytly Žižkovi přirozené terénní překážky, v nichž značná část nepřátel, především písecké jízdy, uvázla dříve, než mohla zhruba čtyři sta husitských mužů, žen, i dětí ohrozit.

Monumentální Žižkova mohyla sochaře Emanuela Kodeta, tyčící se od roku 1924 do výšky 16 metrů, shlíží právě do míst, kde se statečný a vítězný boj husitů s přesilou odehrál. Mimo jiné je dnes připomínkou Žižkovy strategické geniality.

Podrobně a vcelku věrně průběh sudoměřské bitvy zachytil nedávno zesnulý režisér Otakar Vávra v druhém dílu husitské trilogie. Jakkoli je těmto filmům vytýkáno dnes již průhledné padesátoletní ideologické zatížení, jiné filmové zpracování této látky od té doby nemáme a je to jistě škoda.

Ještě většího vítězství dosáhl Žižka při obraně Prahy proti první křížové výpravě, kterou proti husitům vyslal na žádost Zikmunda Lucemburského papež Martin V. V červenci roku 1420 byly Zikmundovy uherské a německé oddíly odraženy u pražských měst na vrchu Vítkově, jehož dominantou je dnes mohutná bronzová jezdecká socha Jana Žižky od Bohumila Kafky. Také nad naším hlavním městem se tedy vypíná připomínka válečnického umu jihočeského zemana.

Sledovat podrobně další válečnické úspěchy Jana Žižky na tomto místě nelze. Stačí snad odkázat na početnou literaturu či novou a poutavou expozici Městského muzea v Táboře. Jan Žižka přišel rok po Sodoměři a Vítkově při obléhání hradu Rábí o své druhé zdravé oko a ještě jako slepý vybojoval řadu vítězství. Neváhal zakročit ani proti přílišným radikálům mezi samotnými husity, jako byli táborští pikarti a sekta adamitů. Poslední vítěznou bitvou byl Malešov, kde v červnu roku 1424 nechal již slepý Žižka pustit proti nepřátelským šikům z kopce vozy naplněné kamením.

V závěru svého života se Žižka odklonil od radikálních proudů husitů a s východočeskými orebity bojoval dále za myšlenky, jež pokládal za správné. Táborští fanatismus i politické intriky odehrávající se v hlavním městě království mu byly cizí. V jeho vojsku byla vždy na prvním místě disciplína, již vymezoval jeho vlastní vojenský řád. Životní pout jihočeského zemana, jehož věk již překročil šedesát let, se symbolicky uzavřela přímo v polním tažení. Při cestě se svými oddíly na Moravu 11. října zemřel při obléhání Přibyslavi. Místo jeho údajného posledního vydechnutí dodnes připomíná mohyla. Část Žižkových ostatků spočinula ve východočeské Čáslavi. Jejich pravostí si však dodnes nejsme zcela jisti.

Nejnovější bádání například v práci Václava Bůžka z Jihočeské university prokázalo, že Jana Žižky si jako vynikajícího českého válečníka vážili i mnozí katolíci, kteří jej vnímali jako příklad statečného českého bojovníka. Obraz Jana Žižky si totiž do své sbírky portrétů válečníků opatřil ještě v druhé polovině 16. století habsburský místodržitel českého trůnu, arcikníže Ferdinand Tyrolský.

Každá doba hodnotí Žižkovy činy svojí vlastní optikou. Za jeho přesvědčením však je vždy nutné hledat hluboké kořeny a vyvarovat se povrchních názorů. Historická osobnost Jana Žižky nalezla každopádně pevné místo v dějinné paměti našeho národa a připomínka každé výrazné osobnosti nám dnes pomáhá nalézat kořeny naší vlastní existence v čase, kdy začínají povážlivě chybět momenty zastavení a zamyšlení se nad námi samými a nad našimi dějinami.

Mgr. Miroslav Žitný,

Historický ústav Filozofické fakulty,
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Rozhovor o osobnosti Jana Žižky s Mgr. Miroslavem Žitným

Pane magistře, myslíte si, že dnešní děti a mladí lidé mají zájem o historii?

Řekl bych, že zcela určitě. Setkávám se s velkým zájmem především o novější dějiny, často poválečné éry. Nechybí ovšem ani zájem o příslovečné „velké kapitoly“ českých dějin, mezi nimiž nechybí husitství. Při rozebírání husitského období ožívá v dětech zdravá národní hrdost. Emotivní nádech je v dějepisu vhodným motivačním nástrojem. Události je však potřeba interpretovat nezaujatě.

Jaký je váš názor na potřebu historického vědomí?

Vždy si vzpomenu na známý výrok, že „člověk bez historie je jako strom bez kořenů“. Tato věta je, myslím, vystihující. Historické vědomí naší společnosti sice asi klesá, na druhou stranu však již asi méně podléháme stereotypům, které starší dějepis musel šířit vzhledem k jeho ideologickému sevření.

Co oceňujete u vojevůdce Jana Žižky a co naopak vnímáte kriticky?

Již dlouho se snažím najít střední cestu mezi Pekařovým výkladem a nadnesenými interpretacemi romantických dějepisců. Jan Žižka si vydobyl pověst vynikajícího a nekompromisního vojevůdce. Měl rád věci pod kontrolou a od svých bojovníků vyžadoval poslušnost vojenskému řádu. Je velkou otázkou, nakolik sám prosazoval husitskou ideologii. Pro mne je Žižka příkladem českého rytíře pozdního středověku, jenž našel živobytí ve válce, kterou nakonec vedl i za husitské myšlenky. Ještě v 16. století zdobil jeho portrét galerii velkých válečníků, kterou si pořídil ve svých sbírkách arcikníže Ferdinand Tyrolský.

Se kterými historiky se shodnete v pohledu na J. Žižku?

Dříve jsem velmi oceňoval J. Pekaře. Nyní se ztotožňuji s interpretacemi F. Šmahela a P. Čorneje. Oba jsou samozřejmě ikonami české husitologie.

Domníváte se, že veřejnost si je vědoma smyslu vzpomínkových setkání?

Samozřejmě. Málokdo chodí na místa historické paměti jen pro klobásu či pro točené pivo. To bychom mohli sedět stále jen v hospodě či doma u televize. Zájem o historii tady stále je. Jak kdysi napsal Dušan Třeštík – žijeme v informační době a knihy o dějinách se prodávají víc a více... Stejně tak místa dějinné paměti stále žijí svým životem.

Jaký význam přikládáte tomuto typu osvěty?

Velký. Věřím, že cestu k dějinám si bude nacházet jak současná, tak i budoucí generace dětí i dospívajících. Například i moji rodiče mají o dějiny (ač zdaleka nejsou „z oboru“) velký zájem. Často oceňují, že se dnes dějepis věnuje i dříve tabuizovaným či pokrouceným tématům. To je asi naše největší hodnota a měli bychom si jí vážit.

Ptala se PhDr. Olga Nytrová

Jan Žižka

V souvislosti s výročním úmrtí Jana Žižky se můžeme zamyslet nad úlohou osobnosti v dějinách. Je možné si položit otázku, jakou roli vůbec sehrál ten nebo onen jedinec? Vždyť každý člověk, svým způsobem, zanechá na této zemi svou stopu. Něčí památka však rychle vybledne, něčí zůstává. Lidské osudy se střetávají. Vždyť už Komenský říkal: „Svět je jedno veliké divadlo a cokoliv se tu odehrává, všech se týká.“ Tak i my jsme součástí dějin, i když v tomto divadle světa hrajeme někdy menší, někdy větší roli.

Jan Žižka sehrál v dějinách naší země roli jistě významnou. Jeho památka přetrvala staletí, stále se na něj vzpomíná. Hodnocení úlohy, již sehrál, je různé. Měli bychom si však uvědomit, že takto různorodě může být hodnocen každý z nás. Jan Žižka byl dítětem své doby. Ta se od té naší, zjevně, velmi lišila. Proto jej můžeme těžko posuzovat našima očima. Jisté je, že tehdejší život představoval boj o holé přežití. Husité v čele s Janem Žižkou museli proto bojovat s velkou odvahou a houževnatostí. Tyto vlastnosti, jak známo, prokázali. Navíc byli vedeni myšlenkou na lepší svět. Jen tak mohli vítězit a, jak se říká, zapsat se do dějin.

Proto dnes vzpomínáme jejich památky. Vyprávíme o nich. Je třeba si však také uvědomit, že stejně jako oni, i my jsme součástí dějin. Nežijeme v bezčasi. I naše doba představuje dramata, která se odehrávají na jevišti světa. Jsme spojeni s minulostí, a proto je třeba se k ní obracet. Snažit se ji pochopit a vyvodit z toho důsledky pro náš dnešní život.

PhDr. Jan Wittberger,
Literárně dramatický klub Dialog na cestě

Bitva u Sudoměře

Ošlehaná tvář přes oko páska a v ruce palcát
tak si ho představují téměř všichni
jimiž je vynášen milován někdy i zbožňován
druhými naopak haněn pošlapán poplíván
Další významný z řady mužů jménem Jan
který nesmazatelně zapsal byt' ohněm a mečem
malou zemi ležící v srdci Evropy
do kronik slávy na věčné časy

Na malém návrší mezi rybníky a bažinami
uprostřed krajiny jejíž nálada se mění
s každým slunečním paprskem
s každým závanem větru závojem mlhy
krajiny krásné až duše bolí
v podvečer pošmorného dne na začátku jara
dal přes propast času naději
naději všem maličkým tohoto světa

Odvaha a rozum že dokáží čelit hrubé síle
když je za co se bít nemá se propadat zoufalství
Jednooký bojovník Jan a houfec mužů žen a dětí
toužících shodit jho zlatého telete
a při pití z kalicha hledět k nebi
skrytých za obranný val dvanácti vozů
se toho dne ubránili poprvé veliké přesile
otrlých zkušených válečníků

Květoslava Salmonová,
Literárně dramatický klub Dialog na cestě

Modlitba za českou zemi

Bože, chceme ti poděkovat za svou zemi. Děkujeme ti, že nám tuto zemi svě-
řuješ, aby byla polem setby a sklizně, místem tvoření a stavění, prostorem
našeho spolužití a lidské vzájemnosti. Naše česká země je ale také územím,
přes které prošlo nespočet válečných tažení a stávala se místem bojů. V těchto
bojích naši předkové prokázali statečnost a dosáhli i vítězství, ale jsou současně
spojeny s utrpením, bolestmi a oběťmi. To si připomínáme i v těchto místech,
kde se odehrála před dávnými lety bitva vedená Janem Žižkou – bojovníkem
pravdy. Ať jako křesťané vedeme duchovní boj a zápasíme o tvou pravdu v odě-
ní víry, lásky a naděje. Prosíme tě za mír a pokojnější časy v naší zemi. Modlíme se
za mír pro trpící lidi v našem světě, všude tam, kde se vyskytují neřešitelné spory
a nepřátelství se projevuje násilím a válčením. Veď lidstvo ke snášenlivosti a vzá-
jemnosti. Bože, ty jsi nám ukázal ve svém Synu Ježíši Kristu Pravdu, která vítězí
nade vším. Budiž ti vzdána čest a dík. Amen.

ThDr. Tomáš Butta, Th.D.,
patriarcha Církve československé husitské

Setkání při příležitosti 588. výročí smrti Jana Žižky z Troc-
nova, konané v Liberci, v kasárnách Jana Žižky z Trocnova
na Žižkově náměstí v pátek 12. října 2012 pod záštitou
velitele posádky AČR plk. gšt. Ing. Radka Černého, MSS.

Úvodní promluva

Milé sestry a milí bratři, zástupci liberecké posádky, přátelé, vážení hosté,

scházíme se dnes tady v Liberci, v Žižkových kasárnách na Žižkově náměstí
a o slovo jste mne požádali jako biskupa královéhradeckého, tedy spojeného
s městem, do něhož Jan Žižka přišel na požádání svého přítele kněze Ambrože
(jehož jméno nese náš hradecký sbor), a kolem něhož vytvořil uskupení někdy
nazývané Menší Tábor. Mezi Libercem a Hradcem pak leží řada dalších měst, kte-
rá jsou z tohoto hlediska zajímavá, např. Hořice v Podkrkonoší, kde se na vrchu
Sv. Gotharda odehrála první Žižkova východočeská bitva a kde dnes stojí, tuším,
nejstarší Žižkův pomník. Ale mezi Libercem a Hradcem leží také město Turnov.
Ten však dnes nechci připomenout v souvislosti s obsazením tamního kláštera
husity, ale jako rodiště významného českého historika prof. Josefa Pekaře, kte-
rý právě Janu Žižkovi věnoval své nejrozsáhlejší dílo. I když Vladimír Sakař má
k jeho dílu výhradu, že je determinováno jeho věroučným postojem římskokat-
olickým, závislým v mnohém na hodnocení Eneáše Silvia, přesto a vlastně prá-
vě proto mají jeho slova, jakožto slova přicházející z tábora, který není Žižkovi
zrovna nakloněn, zvláštní váhu. Dovolte mi tedy ocitovat z jeho díla dva úryvky:

„Naší době, vší svou povahou tolik středověku vzdálené, snažící se vše zracion-
nalisovati a vyložití v kategoriích jí běžných, je ovšem nesnadno vmysliti se v ducha
extase středověkého horlitého náboženského, jemuž řady tohoto světa byly ničím,
byly-li poznány jako hříšné: odtud to vyhýbání se a unikání výkladu, k němuž pře-
ce vedou jasně a určitě projevy Žižkovy i okolí jeho. Praví-li Palacký, že Žižka byl
fanatik pro pobožnost, nevzdaluje se pravdy, ale co dí, je přece ve formulaci své

zmenšením významu jeho. Žižka byl víc, Žižka byl bojovník boží! Žádné slovo, žádná charakteristika nedosáhne obsahu a významu tohoto výměru – v Žižkovi a jeho bratrstvu božích bojovníků daly nám dějiny zjev svého druhu jediný: obraz vzepjetí nábožensky vzrušené chvíle samému nebi, chvíle, jež bezpečně souhlasem božím, chce domnělý zákon jeho vnutiti mocí všem a všemu, co odporuje zjevené vůli jeho. ... A teprve v představě Žižky vedoucího boj boží najdeme žádoucí porozumění pro revoluční dílo jeho a s ním východisko a správnější měřítko pro hodnocení skutků jeho.“

A druhá citace nejen úzce souvisí s tou první, ale věřím, že také nám, kteří se k Žižkovu odkazu dnes hlásíme, dává podnět k poctivému zkoumání našich vlastních cílů a motivů: „Hlavní je, že Žižka myslence, již své boje zasvětil, sloužil zcela nezištně, že umřel chud jako chud do boje, jenž mu vydal v ruce tolik měst, hradů a tvrzí, vstoupil. Pečliv víc o své vojáky než o sebe, nepoznal jiné světské žádosti než moci připojit jméno své k novému vlastnímu hradu – a to nikoliv k hradu, jenž by rozsahem nebo okázalostí stavby zavedl se zámky starých panských rodů země, nýbrž k stavbě, jež by svým jménem symbolizovala životní program jeho. Ten hrad Kalich, proti němuž vyzdvihli protivníci hrad Pannu Marii, je podobně jako kalich na osobní pečeti jeho, podobně jako kalich s cepem a mečem na pečeti Tábora, konec konců osobní zpovědí: sloužím myslence! To vše, tuším, víc než cokoli jiného znázorňuje pravdu nejen jeho poslání, ale i povahy, povahy, v níž netřeba hledat záhad psychologických ani čehos démonického – vše je jednoduché a v prostotě své nikoli bez rysu velikosti.“ Tolik profesor Josef Pekař. Kéž tedy i naše dnešní vzpomínka na Jana Žižku nás vede k tomu, abychom si pravdivě položili otázku, čemu nebo komu vlastně sloužíme my.

Děkuji vám za pozornost.

Mgr. Štěpán Klásek,
biskup královéhradecký

Jan Žižka v západoevropské zahraniční literatuře

Německá literatura – výběr z 19. století

Německá historická literatura zná Žižku jak díky starším dějepisným pracím latinským, tak například zásluhou trojího německého vydání Hájkovy Kroniky české. Výklad o historickém podání slavného vojevůdce však nyní buď vynechán. Soustředme se pouze na několik ukázek z děl dramatiků a básníků.

Patrně první německé drama, v němž se ocitl Žižka, napsal koncem 18. století Friedrich Georg Steinberg (zemřel v 18. století), ovšem to se ztratilo. Pravděpodobně nejstarší německá báseň o Žižkovi vznikla roku 1832. Jejím autorem je spisovatel a literární historik August Ritter Frankl von Hochwart (1810–1894). Další literát, Franz Freiherr von Gaudy (1800–1840), napsal báseň o Žižkově bubnu („Ziskatrommel“). Vyšel ze smyšleného podání Eneáše Silvia Piccolominiho. Tento Ital sepsal ve druhé půli 15. věku českou kroniku. Coby katolík husity pochopitelně odsuzoval a pro Žižku pochopení neměl. Piccolomini uvedl do své kroniky příběh posledních chvil velkého vojevůdce. Ten měl nabádat své spolupracovníky, aby po smrti stáhli kůži z jeho těla a napjali ji na buben. Už sám hřmot měl budit hrůzu a zahánět nepřátele, zvláště pokud zvěděli, odkud kůže pochází. Báseň vydanou ve sbírce roku 1847 zde uvádím v překladu.

Žižkův buben Franz Gaudy

Pod stanem ze lnu na úmrtním loži
Jan z Trocnova, rek táboritů, leží.
V chmurném mlčení vůdcové kolem něho stojí
a dlouhé, těžké steny zjizvenou hrudí vycházejí.

Sotva už Žižka vstane z lože pokrytého potem,
se slovy zápasí jazyk v hrdle oteklém morem.
Hlas, jenž kdysi bitev válečný křik přehlušil,
vyhasl, třaslavý sténá, sotva jej slyší nejbližší.

Vím, že smrt je mi nablízku. Posledně, když tábor spal,
slyšel jsem chraplavý hlas, jenž mnohá jména volal.
Byl to mor – vznášel se tu v cvrkotavém letu
a své oběti na tisíce sčítal ve vojsku.

Letěl od stanu ke stanu a kvičel též konečně
„Jan z Trocnova“ jedovým smrtícím dechem.
Slepého bojovníka pryč z boje láká volání,
však co ducha zjasní, se rozumí slovem loučení.

Od Kristovy věčné říše čas už dalek není,
vtělená vznešenost v Pánu bude ku spatření.
On se stane světavládcem, když meč a plamen ohnivý
svatost chrámu očistí a vyjasní.

Kdo v Krista věří, ten horlivě hněvivě jej následuje
a pohanu jemu učiněnou krví nepřátel smyje.
Šest číší plných hněvu je na protivníkově hlavě
šest krvavých číší pomsty vám dovoleno vylít je.

Pána samého, ta je sedmá a poslední,
leč kdo v půtce nedbalý, nechť je zatracený.
Naplní se beze mne, co mi Pán zvěstuje,
a na mé cestě horlivě silně jak já bojuje.

Však dříve, než do klidu hrobu spustí vůdce vašeho,
vemte onu medvědí kůži, jež zdobila hrud' jeho,
tu pod drátěnou košilí on nosil. Chlupatá kůže,
napjatá na buben, na něm zazní zvučně a jasně.

Vítěznými stezkami stále dál táhnou naše oddíly
a děs i hrůzu v každé nepřítelovo ucho buben víří.
Než husitům se srdce velikou statečností vzedmula:
Duňte na kůži chránící, co na Žižkově hrudi léhala.

Vojevůdcova poslední vůle věrně se splnila.
Černou přikrývku šelmy, jež mu hrud' halila,
tu jeho věrní zostra přes dřevo napjali,
ze země do země táhla před divokými hordami.

Horní strana ryčí, stejně jako lev hněvivý,
děsně, však zplna srdečně, věrně i spodní zní.
V bitvě nepřátelé třesou se před duněním,
jímž také Čechům síla ze srdce mluví.

Tak táhla před divokými houfy od země k zemi
a bubnovala k vraždě a požáru měst, k boji.
Jednou ji pověsili na hrob hrdiny slepého,
pak na sloup hlavice zámku staroboleslavského.

Však ve dnech bídy zem česká ohrožena morem,
pustošivou válkou a zlým hladem.
Tehdy počal Žižkův buben vířit sám od sebe,
zprvu tlumeně, třesavě, pak stále více hlasitě.

Jak hrom na horách, jak na moři bouře podzimní,
tak dmul se divoký rachot příšerně víc a víc.
Obcházely ho těhotné ženy, jež hřmot slyšely,
a mnohé hrůzou, děsem na rozumu pomateny.

Opředena pavučinami, visí tam dodnes,
rozšířila se od úst k ústům její pověst.
Od toho času chřadl tón bubnu tři lidské věky,
už nebyl slyšet více – dnes má cenu pohádky.

V těchto dnech jeden druh k hejtmanu vběhne,
varuje a koktaje bledý: Žižkova kůže duní temně
a staří měšťané šeptají o turecké válce i moru,
o žhnoucím ohnivém znamení na východě i západu.

Hejtman si o tom myslel jako všichni velcí páni;
jsou jim vzdálena k chápání časů znamení,
když též nebes Pán k nim promlouvá hromově –
smáli se předem, ve šklebu, dál nedbali na ně.

Roku 1838 Friedrich Theodor Wangerheim vytvořil historický román „Johann Ziska“. Pět let poté, roku 1843, vznikla povídka „Die Kelchner“ (Kališníci) od novelisty Karla Adolfa Wachsmanna (1787–1862).

Nejstarším dochovaným dramatem je pětiaktová tragédie Friedricha Schubertha z roku 1848. Na novou dramatickou trilogii básníka Maxe Leythäusera-Melana upozornil v Národních listech v roce 1877 Jan Neruda. První díl nese název Hus, druhý Žižka a třetí Prokop (tj. Holý). Neruda ocenil básníkovo nadšení pro české dějiny. Leythäuserovo drama se hrálo v pražském Národním divadle v roce 1885.

Významnější prací je dílo německočeského spisovatele Karla Herloše (1804–1849). Roku 1841 vydal historickoromantický obraz o Čechách z let 1414–1424, nazvaný Jan Hus. Druhá část tohoto románu se jmenuje „Der blinde Held“ (Slepý hrdina) a zabývá se Žižkou. Herloš napsal také drama o Valdštejnovi a další historické beletristické práce. Starší kritika dílu vytýkala, že (parafrázuji) „nemá ústřední ideové pojetí, dovolává se nekritických a stranických historiků, historickou mosaiku prokládá výmysly“ atd. Spíše než o kvalitě Herlošova textu vypovídá takové mínění o soudobých představách kritiků a nárocích na „historickou věrnost“. Opakuje se známá zkušenost, totiž že v 19. století bylo ve výtvarném a slovesném umění dovoleno fabulovat a vytvářet vlastní představu o Žižkovi jen v určitých mezích. Výtvarníci a beletristé měli zřejmě číst a akceptovat historické studie či monografie, aby se nezpronevěřili očekávanému požadavku oné „pravdivosti“ ve zobrazování idealizovaného hrdiny husitských Čech. Ovšem Žižku podává Herloš jako nepřemožitelného vojevůdce, jenž chce vykonat pomstu za to, že jeho sestru svedl katolický kněz. Tento motiv současně pomáhá osvětlovat Žižkovu zášť vůči představitelům řeholí a jejich životnímu stylu. Možná právě kvůli tomuto romantickému pojetí se čtenáři k Herlošovu románu vraceli rádi. Otevírá totiž mj. v českém dramatu jen občasně opakované téma, tedy Žižka a žena (ženy). Kromě obvyklých a očekávaných líčení náboženských sporů a vojenských bojů se v beletrii objevovaly i milostné a rodinné epizody, které čtenářům Žižku zlidšťovaly. Trocnovský rek pro své rodiště, rodinu i domov dostojí svému slovu a dobývá vítězství kalichu a vlasti mír. Nepřátele husitů léká už pouhý Žižkův příchod. Ke čtenářově radosti císařem Zikmundem cloumá vztek kvůli nepoddajnosti českých rebelů. Již slepý Žižka jede krajinou a velí oddílům. Objevuje se tu píseň o Kostnici, Husově upálení a Zikmundově věrolomnosti, o čáslavském sněmu, na němž Češi diktují císaři podmínky míru. Nakonec se čtenář stává svědkem Žižkova umírání – loučení, napominání ke svornosti a vytrvalosti: „Kdykoli se stalo něco velkého pro lidstvo, muselo se to stát s krveprolitím, vždyť sám Spasitel musel vykrváčet, aby nás všechny vykoupil.“ Tak se

tento hrdina sám srovnává s Kristem a jeho obětí. Pozoruhodné je, že Herlošův román ocenil i Tomáš Garrigue Masaryk jako jedno z děl, které povzbuzovalo národní cítění a vědomí.

Dalším z německých autorů-básníků, který své krajany upomněl na Žižku, byl poeta Nikolaus Lenau (1802–1850) básní „Johannes Ziska. Bilder aus dem Hussitenkriege“ (1844). Balada líčí vojevůdčův život a v něm skryté vášně, například smutek krásné šlechtičny Isabelly, kterou miloval. Lenau napsal i jiné balady o trocnovském hrdinovi, např. o jeho oslepnutí, v nichž se dokládala jeho vojevůdčovská síla, nepřemožitelnost a mravní velikost. Podle básníka je Žižkův život jako bouře a hrom – plamenný hněv, dychtící po pomstě, představuje sílu jeho konání.

Politický význam měl epos básníka Alfreda Meissnera (1822–1885) „Žiška“ (Ziska, Gesänge) z roku 1846. Svě pojetí lyrika rozdělil do tří časových období sklonku Žižkova života: 1419–1421, 1421–1423 a 1423–1424. Autor prochází vojevůdčův život od počátku husitské revoluce a připomíná jeho významné události. Meissnerův Žižka je strašlivý, zachmuřený a nekompromisní mstitel Husovy smrti, neústupný a radikální. Meissner ze středověkého rytíře učinil republikána, demokrata, který nesnese cizí despotismus. Ovšem i zde je zápas o dobro lidstva vykopen krví. Žižka tu prý opustil zákon pokory a lásky, odpadl k tyranství.

Literatura historická a beletrie francouzská

Pozoruhodně si Žižky jako historické osobnosti všiml již vzdělaný šlechtic konce 16. století, Michel de Montaigne (1533–1592) ve svých „Esejích“: „Jean Vischa, který rozbouřil Čechy na obranu bludů Viklefových, přál si, aby ho po smrti stáhli a z jeho kůže udělali buben, jež by nosili do vojen proti nepřítelům, soudě, že to dopomůže k dalšímu štěstí, jež míval v bojích, které proti nim vedl.“ Je patrné, že tuto informaci vyčetl z již zmíněné Piccolominiho Historie české. Nicméně potěší, že Žižku naopak nezmiňuje v souvislosti s Janou z Arku a jejím známým dopisem husitům, kterým vyhrožovala válečnou výpravou, jíž by je porazila a zkrotila, avšak pro nedostatek času se do Čech nemohla vypravit...

Montaignův současník, Philippe de Mornay (1549–1623), který navštívil i Čechy, s radostí oceňoval Žižkovu zdatnost. Na rozdíl od jiných historiků své doby jej ve svých „Dějínách papežství“ nehaněl.

Pozoruhodné jsou dějiny náboženských převratů evropských od Antoina Varrillase (1624–1696) z druhé půle 17. století. Tento dějepisec chápal Žižku jako nejen prvního vůdce světa proto, že nebyl nikdy poražen, ale také coby vojevůdce, který neusiluje o zkázu, nýbrž o prospěšnou válečnou práci. Je vynalézavý a šlechtetný

jako voják, nezištný a nepodplatitelný jako politik. Rozhodný a přísný, ale vybavený umem být umírněný tam, kde je to třeba. Varillas dokonce uvažoval o tom, že nebýt Žižkovy předčasné smrti, možná by se s císařem Zikmundem nakonec usmířil!

Neméně přívětivý nacházíme Žižkův životopis stvořený u benediktina patera Pierra Bayleho (1647–1706) z konce 17. věku v díle „Umění stanoviti data“, vydaném však až roku 1750. Srovnává Žižku s císařem Claudiem Civilem (žil v prvním století po Kristu). Oba bránili zemi proti tyranii, Žižka proti papežské; oba vítězili, oba zemřeli jinou smrtí, než se u vojáka očekává: „Na tomto muži, jenž nemá sobě rovna, divili se překvapující velikosti jeho genia, vždy bdělému jasnému úsudku, prudké odvaze bez rozpaků i ukvapenosti. Přes tyto dobré vlastnosti měl ještě i na podiv chladnou roztvahu, schopnost statečnosti pevnou a sebejistou. Byl rozhodný v soudech, nikdy kolísavý v rozkazech, rozhoduje se daleko snáze než kdokoli jiný, máje pohotově přesný plán bitvy, všechno řídě a veda až do konce a předvídá je překážky spíše přesně než zvolna. Jeho činnost přesahovala věci nejnnutnější, ničeho nezapomínajíc, co mohlo být na prospěch. Nicméně pracoval tolik, kolik bylo třeba, nekonaje však nic zbytečného, aby neplýtval svými lidmi a neničil jich nemístnými únavami. Brzy byl hrdý v rozkazech, což jej jen činilo i obávaným i váženým, brzy si zachoval zase méně autority, aby se ukázal milým a ponechal více spokojenosti sebou samými těm, kdož ho poslouchali; tím však nijak neumenšoval úcty k sobě.“

Tato charakteristika je o to zajímavější, že jen několik let před Bayleho skvělým úsudkem napsal Jean Baptiste de Rocoles (1620–1696) v knize „Žižka, strašlivý slepec, obecný vůdce evangelických Čechů v předposledním století“ tyto oceňující verše:

Před Žižkou se všichni všude třáslí, chvěli,
Odtud právem nazván slepcem strašlivým;
Jedenáctkrát vyhrál, v Praze rozbroj měli,
Stavěl Tábor, jenž je městem památným.

Výrazně kritičtější už byl ve svém úsudku o českém vojenském géniovi francouzský osvícenský filozof a encyklopedista François-Marie Arouet, známý jako Voltaire (1694 až 1778): „Mstitelů Jana Husa bylo počtem 40 000. Byla to divoká zvěř, kterou přísnost koncilu vyplašila a vydráždila. Kněží, kteří se jim namanuli, spláceli svou krví krutost katolických otců církevních. Jan, řečený Žižka, což znamená jednooký, barbarský vůdce těchto barbarův, nejednou porazil Zikmunda. Ten Jan Žižka, ztratil v bitvě oko, jež mu zbývalo, ještě jezdil v čele svých sborů, dával rady svým generálům a brával účast na vítězstvích. Poručil, aby po jeho smrti zhotovili z jeho kůže buben; poslechli ho a tento pozůstatek po něm ještě dlouho byl osudný Zikmundovi, který stěží za 16 let uvedl v poslušnost Čechy zbrojní silou Německa

a hrůzou křížových výprav.“ Toto hodnocení Žižkova počínání vešlo roku 1765 do proslulé francouzské Encyklopedie.

V roce 1744 ještě Voltaire napsal pruskému králi Fridrichovi II. báseň na téma Žižkova bubnu:

Pravda-li to, že jste zařadil
Letos na podzim v svém dvoře,
Mezi věci při komoře,
Slavný buben, jež kdos zhotovil
K Žižky přání z jeho kůže?

V hrobě kůže velkých lidí
Obyčejně málo znamená,
Červ si na nich stejně pochutná,
Ať si oni slávu sklídí.

Sám jen Žižka v tomhle vyňat byl
Z úplného rozrušení;
Pouhý buben osud mění,
Trvá kůže jeho slávy díl.
Věřu je ten osud divný dost.
Jací jsme to ubožáci!
S vyděláním dej si práci
Kůže velikánů – pro věčnost.

Králi, rač svou zachovati!
Vždyť bůh dobrý, který vám ji přál,
Nemůž vám už jinou dáti,
By v ní tolik ducha upoutal.

Doba, včetně beletrie, se však proměňovala a s ní i náhled na Žižku. Když roku 1822 vydal spisovatel Pierre Dinocourt (1791–1862) román z husitské epochy „Otrrok patnáctého století“, nebyl pro něj Žižka „zlopověstný“, nýbrž „slavný, před jehož vojskem vše prchá a se poddává“, jenž „vztyčuje na hradbách pražských prapor svobody pro celé Čechy“. Žižka ztělesňuje velkého vůdce lidových vojsk a bojuje za velké ideály doby, jakým se pro autora mohl stát i Napoleon Bonaparte.

Je to možná sdělení překvapující, ale o Žižkovi psala i beletristka George Sandová (1803–1876), a to v románu „Komtesa z Rudolstadtu“. Jedna z postav, Albert

z Rudolstadt, do nějž se vtělila duše Jana Žižky, zemře a vtělí se do jiného Alberta. Ten se podobá zesnulému Albertovi a ožení se s cikánským dítětem. Sandová se musela nepochybně seznámit s českými středověkými dějinami. Pro ni je Žižka veliký, ohromný, osudový, ale také ukrutný, umíněný, s chladnou vůlí, slepý nástroj v rukou bohyně pomsty Nemesis. Ačkoliv je pro Sandovou vůdcem národa, přece jen více než jím je povstalcem. Jinak jej chválí jako statečného, neohroženého vůdce a dokonalého politika. Choval prý silnou lásku k vlasti, ale také se dopouštěl zločinů. Sandová pak ještě vydala knihu o Prokopovi Velikém (1844, 1853). Díky ní se dostalo toto podání Jana Žižky do francouzských dějin se vším, čím trocnovského hejtmána obdařila ve svých charakteristikách. Místo studia historických prací se spokojili s četbou románů George Sandové i tvůrci Grand dictionnaire universel Larousse a Grande Encyclopédie v druhé půli 19. století. Ti pojali Žižku téměř přesně podle tohoto spisovatelčina úsudku.

Francouzi poznali historického Žižku až v roce 1878 perem kritického dějepisce a profesora historie, Ernsta Denise (1849–1921). Jeho obsáhlé knihy o českých dějinách přeložil český historik Jindřich Vančura.

Jana Žižku jako historickou osobnost i beletristickou a poetickou figuru bychom mohli sledovat také v jiných evropských literaturách, próze, poezii a dramatu, ale to už je úkol pro jiné čtenáře a kritické badatele...

PhDr. Mgr. Milan Svoboda, Ph.D.,
Katedra historie,
Technická univerzita v Liberci

Literatura k tématu:

Franz Gaudy (vyd. Arthur Mueller), Gedichte, Berlin 1847 (báseň Die Ziska-Trommel na s. 194–196, překlad z němčiny Milan Svoboda)
Sborník Žižkův 1424–1924 k pětistému výročí jeho úmrtí (uspoř. Rudolf Urbánek), Praha 1924

Jan Žižka z Trocnova

Doba, v níž působil Jan Žižka, byla dobou zápasů vojenských i duchovních. Před rokem 1989 bylo husitství interpretováno jako víceméně akt lidové vzpoury, podmíněné sociálními a národnostními stimuly. Svobodné zkoumání Husových spisů přineslo obrat v diskuzi o ideových příčinách vzniku celého husitství.

Žižkův duchovní vůdce a učitel, Mistr Jan Hus, zemřel nejen jako muž hodný cti a úcty, ale také jako stoupenec starého filozofického směru, který se nazývá realizmus. Tento směr měl své kořeny v učení starověkého filozofa Platóna. Význačným květem tohoto učení byl anglický reformátor John Wyclif. Husovi soudci na koncilu Kostnickém se rekrutovali nejen z řad jeho oponentů z Prahy (včetně Štěpána z Pálče), ale také z řad nejvyšších akademických kruhů. V čele jim stál šéf pařížské univerzity Jean Charlier (Gerson). Gerson a jeho souvěrci z řad vysokého kléru (např. kardinálové Zabarella či d'Ailly) byli spíše stoupcem novodobého filozofického směru zvaného nominalismus, který vycházel z řeckého filozofa Aristotela. Na rozdíl od realizmu byl nominalismus skeptický ve věci existence idejí, neboli duchovních podstat jednotlivých věcí (či minimálně v otázce jejich poznání). Tato nominalistická skepse se, mimo jiné, přenesla do jejich odporu vůči dobovým ultramontánním snahám části nejvyššího kléru, soustředěným zejména kolem papeže (či jednotlivých papežů v té době). Husovo odsouzení bylo podníceno jak jeho moralistickými výpady vůči mnišskému a kněžskému stavu, ale také jeho filozofickým (realistickým) důrazem na morální čistotu nositele duchovenského stavu. Hus, coby filozofický realista, vnímal hřích (zejména pak hřích smrtelný) spáchaný duchovním jako těžké znečištění vnitřního duchovního statutu kněze a tím de facto jako přímé pohrdání Boží milostí. Mezi člověkem a Bohem není podle Jana Husa – realisty – taková metafyzická hranice, jak tomu bylo v pojetí „skeptických“ nominalistů. Husův realizmus vedl betlémského kazatele k tomu, že kladl silný důraz také na predestinaci člověka ke spáse (k ztracení) a vedl jej k moralistickému pojetí příjemce svátosti eucharistie. Jakkoli, můžeme dnes již říci, bylo Husovo obvinění z hereze ve věci magisteria, predestinace a eucharistie nepravdivé a vykalkulované, zůstává pravdou, že filozofický realizmus českých reformátorů předurčil celý moralistní ráz tzv. husitské revoluce.

Jan Žižka z Trocnova je dnes vnímán jako skvělý válečník, Boží bojovník, ale také jako muž s pravděpodobnými temnými stíny ve své minulosti. Přestože je dnes moderní tzv. demytologizace historických osobností (včetně Jana Husa či Jana Žižky),

není důvod přepisovat ve jménu současného případného vítězství jedné starobylé křesťanské denominace historii tak, jak ji odkryl Palacký, Kybal, Novotný, Bartoš a jiní nekatolicky orientovaní historici.

Jan Žižka žil v době pro České království přelomové. Epochální ekonomická konjunktura doby Karla IV. nenávratně pominula. Václav IV. byl vším možným, jen ne důstojným a silným panovníkem. Navíc zemřel na samém prahu velkého vzmachu reformních sil (1419). Do českých záležitostí zasahoval Zikmund, který se, jakkoli nebyl držitelem duchovního stavu, neváhal vměšovat do procesu s M. Janem Husem a o rok později i s M. Jeronýmem Pražským.

V Praze docházelo ke střetávání českého a německého živlu. Dozrávalo dílo Konráda Waldhausera, Matěje z Janova, Křišťana z Prachatic, Jana Miliče z Kroměříže a dalších českých reformních duchů. Pražské bouře byly jen logickým vyústěním dlouhodobé kontroverze mezi emancipujícím se idealizmem českých reformátorů a zákonickou formalistickou praxí zástupců Říma (resp. Avignonu).

Mezi samotnými „husity“ se vyskytují velké ideové rozdíly. Během husitské revolty vykrytalizuje celá řada ideových směrů. Najdeme zde ty, kteří po dlouhých bojích skončí opět v náruči „milující matky církve“, která jim s laskavým gestem přejezeného stolovníka hodí kost zvanou „držení kalicha“. Sem patří např. Prokop z Plzně či Jan z Příbramě. Najdeme zde i směry, které se snaží následovat Husa ve svém radikálním nároku na morální kredit duchovního, ale definitivní rozkol s Římem odmítají. Sem patří Jakoubek ze Stříbra, Jan Rokycana a další (nic na tom nemění skutečnost, že někteří z těchto umírněných husitů se později od Říma odkloní definitivně). V lůně českého husitství se zrodily i směry, které byly ovlivněny valdenskými či pikartskými idejemi. Zatímco mezi valdenskými se objevovaly spíše důrazy na následování chudého Krista, moralismus, potřeba intenzivnějšího modlitebního života a kritika zesvětštění církve, u pikartů se objevily i tendence, které devalvovaly dobové pojetí svátostí. Např. svátost eucharistie zúžily některé husitské osobnosti na pouhý symbol Kristova těla. V živlech už neviděly přítomnost Kristovu osobní (jakkoli ta nebyla ani v oficiálním učení přítomností tělesnou!), ale přítomnost prostřednictvím milosti Kristovy (např. kněz Martínek, zvaný Loquis). Písmo svaté bylo u většiny husitů jednoznačnou autoritou a tradice církve byla upozaděna. Objevovaly se i radikálně eschatologické a apokalyptické tendence se sexuálním podtextem (Kániš). Podobu „jemného“ pikartství dal radikálům z Tábora jeden z mála jejich intelektuálů, kněz Mikuláš Biskupec z Pelhřimova. Po Táboře se pohybovali i kněží s dlouhými vousy, v prostých oděvech, odmítající roucha a rituály římské církve. Tito muži napodobovali starozákonní proroky svým důrazem na duchovní vytržení, morálku a intenzivní kazatelství. Všechny tyto tendence Jan Žižka vnímal a vyvozoval z nich pro sebe závěry. Vedle jeho nepopíratelné geniality vojevůdcovské se před námi

pojednou objevuje muž, jehož motivy služby husitství jsou výrazně ovlivněny věroučnými ideami. Když nechal v roce 1421 upálit několik desítek radikálních stoupenců Kristovy eschatologické přítomnosti (včetně Kániše), nebyl to zřejmě jenom akt vojevůdce, který se snažil udržet kázeň, ale také muže, který byl přesvědčen, že jedno kacířství (římské) nemá být nahrazeno kacířstvím jiným (pikartským). Stejně tvrdě jako s „kánišovci“ se Žižka vypořádal s adamity, též zvanými podle svého vůdce sedláka Mikuláše (nazývaného stoupenci Mojžíš) „mikulášenci“. V jejich učení se zřejmě objevovaly i ideje „bratří a sester svobodného ducha“ (poč. 13. století). Radikalita jejich učení spočívala v přesvědčení, že jejich duše je očištěna Kristovou milostí a tělo, nedůležitý appendix duše, již nemůže hřešit. Proto razili vize jakéhosi typu „spotřebního komunizmu“; vše měli společné, včetně žen. Adamité se shromažďovali na mnoha místech; jejich jádro bylo vojensky rozdraceno na popud Jana Žižky. Během tažení proti adamitům padl Žižkův hejtman Božek Klatovský.

Je pravděpodobné, že neustálé ataky „heretiků“ vedly Žižku k tomu, že kolem r. 1422-23 odchází on a jeho věrní z Tábora. Zde zanechal Žižka např. kněze Korandu, jehož vinil z toho, že sem zanesl prvky pikartství a obecného kacířství. Podle některých autorů (augustiniánský opat Ludolf Zaháňský, citován Pekařem) věřil Žižka, že je skutečným jedinečným následovníkem Boží pravdy. Jeho zásahy proti tábořským radikálům kánišovského typu ukazují na to, že nesdílel přesvědčení o konci křesťanského kultu (včetně udílení svátostí), ačkoli jistě nesdílel touhu navštěvovat okázalé dobové mše. Žižkův úder na adamity ukazuje na jeho vnitřní moralismus a odpor k náboženskému libertinizmu. Vojenský řád, jehož autorem byl Jan Žižka, který obsahuje také „občanský a kázeňský“ řád, ukazuje na to, že se Žižka snažil udržet v Táboře ideový smír. Můžeme tedy, s jistou nadsázkou, hovořit o Žižkově demokratizmu. Energie, s jakou se Žižka vrhl do zápasu o uskutečnění reformních idejí, ukazuje i na jeho přesvědčení, že stojí v čele Kristovy armády, jež vede zásadní zápas s nevěstkou Antikristovou, kterou představovala římská církev, nikoliv ve svém věřícím lidu, ale ve svých prelátech.

Jan Žižka se stal symbolem českého bojovníka. Vedeného vznešenými ideály, tvrdého na sebe i své okolí, věřícího člověka ukotveného v Boží pravdě a nezapomínajícího ani na zápas o sociálně spravedlivější společnost. Nelze odtrhnout Žižku bojovníka a Žižku křesťana, nelze r ukovat jeho osobnost na jednu z etap jeho života. Byl-li Žižka někdy lapkou, pak své hříchy splatil svou službou společnosti. Jistě nebyl a není o nic horší než ti, kteří jej ve své zpupné pýše obalené v purpuru nazývali „hrozným kacířem“!

(Z přednášky, konané v Liberci u příležitosti památného dne Žižkovy smrti.)

ThDr. Martin Chadima, Th.D.

Slovo závěrem

Historik Josef Pekař zdůrazňoval, že se učíme z historie, posuzují se naše povahy, sklony a schopnosti. Ocitujme z jeho knihy O smyslu českých dějin: „Výsledkem mého výkladu našich dějin je sice poznání, že osudem daný řád věcí má větší slovo v chodu našich dějin než vlastní rozhodnutí naše. Ale z něho plyne také poučení, že tam, kde zápal patriotické lásky vyšel vstříc a požil se s osvětými a mravními pokroky Evropy, jsme rostli k velikosti, kde ochaboval nebo mizel, kdykoli se nám politicky a národně vedlo dobře, že rostl, když zkáza byla na postupu nebo nastala doba útisku.“

Známý český historik má pravdu v tom, že národ se skutečně posílí a prohloubí, když musí bojovat, bránit se, nastolit odvahu, hledat odhodlaně pravdu. Nic není černobílé a na první pohled hned zřejmé a vždy ještě máme možnost nově interpretovat, detailněji odhalovat okolnosti, objevovat další skryté souvislosti, o což současná historická věda ostatně usiluje. Díky těmto snahám vznikají kvalitní a přínosné knihy, zasvěcené studie a podnětné články, které obohacují naše poznání i hodnotové postoje.

Zamýšlíme-li se nad oněmi dávnými událostmi, můžeme konstatovat, že člověk se má bránit, když je v právu. K takové aktivitě nás nabádá svědomí a touha ochraňovat hodnoty, které mají smysl. S trochou nadsázky lze říci, že dnes někdy ve své pohodlnosti propadáme zhoubné pasivitě. „Ať to udělá Kristus, on jetady od toho...“, odmítáme občas svůj podíl odpovědnosti a stáhne se do pohodlného závětrí, což z hlediska občanských ctností není správné. Zeptala jsem se na názor na našetéma jednoho erudovaného a uznávaného osmdesátiletého teologa. „Objektivně o Žižkovi a jeho věci mluvili například František Palacký, Josef Pekař i Kamil Krofta,“ odpověděl mi. A pokračoval, že přestože náš zápas proti zlu vypadá v některých chvílích téměř beznadějně a donkichotsky, jako boj známého hrdiny proti větrným mlýnům, onen rytíř přesto svou Dulcineu – Pravdu chránil.

Ocitujme si tedy několik názorů z výše zmiňovaného Kamila Krofty, který uvádí v knize Žižka a husitská revoluce: „Chápe-li Pekař zbojnickou činnost Žižkovu jako službu, konanou mocným pánům způsobem v tehdejší době zcela obvyklým, bylo by pošetilé, viděti v tom zlehčování památky Žižkovy, tím pošetilejší, že Pekař sám výslovně praví, že tuto činnost netřeba u Žižky vysvětlovati dychtivostí loupeže, a výslovně upozorňuje, že činnost takováto tenkrát nezavírala trvale cestu do čestné společnosti. Zbojnictví zajisté nebylo tehdy, jako ostatně i v jiných dobách a poměrech nám mnohem bližších, pokládáno za nic tak hrozného, jako

se jeví dnes nám. I podle Pekařova pojetí mezi zbojníky, v jejichž společnosti se objevuje Žižka, mohli být a patrně byli lidé schopní ušlechtilých citů, způsobilí rozpálit se pro velkou myšlenku, jež husitská revoluce mohla proměnit a patrně proměnila v upřímné bojovníky zákona Božího. Pekař ostatně netvrdí, že husitská revoluce byla jen pokračováním oněch záškodnických bojů a neupírá ušlechtilých pohnutek jejím prvním bojovníkům, naopak mluví o svatém zápalu. Říká-li však, že se k těmto ideálním bojovníkům za Boží zákon připojili také zbojníci, jdoucí za kořistí a loupeží, vystihuje tím nepochybně podle pravdy skutečnost jistě neradostnou, která však jen dokazuje, že ani husitská revoluce neušla v té věci osudu společnému snad všem revolucím, i těm, jež vznikly z příčin nejspravedlivějších, z pohnutek nejideálnějších.“

Tento odborný pohled Kamila Krofty je pro naši diskusi jistě zajímavý. Prostudované potom můžeme srovnat s interpretací těchto dějinných chudálostí a osobnosti Žižkovy z pera současných badatelů, např. PhDr. Zdeňka Vybírala, PhDr. Milana Svobody a řady dalších zkoumatelů dějinné látky, působících zejména na českých univerzitách. Svůj velký význam pro hledání výkladů však má i trpělivá práce středoškolských profesorů i učitelů dějepisu na základních školách, kteří formují naše děti a mládež a vštěpují jim lásku ke vzdělání a potřebu hledat národní identitu.

Závěrem si řekněme, že je pravdou, že snad každý člověk hledá svoji totožnost osobní, lidskou. Na tuto identitu navazuje i totožnost národní, obě identity souvisejí, je tu veden dialog. To vše nám ukazuje naši životní cestu, smysl našeho života v různých souvislostech a v komplexnosti.

Velkými pomocníky při nacházení odpovědí na otázky, které si klademe, vedle historiků bývají i filosofové, z našich připomenu např. prof. Erazima Koháka. Já sama si kromě jiných například velmi vážím profesora University Karlovy Roberta Kvačka. Vzpomínám ráda na přednášky tohoto pedagoga a historika, který je též velmi oceňovaným a cenami ověřeným autorem literatury faktu.

Jistě se shodneme na tom, že je dobré znát názor uznávaných osobností, získáváme potom objektivnější pohled. Musíme se naučit rozlišovat a správně si volit relevantní úhly pohledu i z toho důvodu, že v médiích jsou k dispozici úvahy různé úrovně. Je třeba si vážít hlubšího vzdělání a obeznámenosti s problematikou. Poznání má svoji nezpochybnitelnou váhu, jak věděl již J. A. Komenský

PhDr. Olga Nytrová